

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Процес обміну інформацією є комунікація. Перша потреба в комунікації на рівні організації пов'язана з наданням необхідної інформації з відповідного питання, щоб дозволити кожному виконувати свою роботу ефективно і сприяти досягненню мети.

Освіта, що є частиною і віддзеркаленням культури, не може відбутися без опори на культуру особи педагога. Такого рівня викладач досягає в результаті професійної підготовки і самоосвіти з врахуванням специфіки педагогічної діяльності, професійної комунікації. А специфіка ця полягає в тому, що результат її завжди є наслідок спільної діяльності педагога і вихованця, студента. Найважливішим чинником цієї діяльності є мовне спілкування, керувати яким повинен викладач. Останніми роками в сучасній освіті широко і серйозно заговорили не лише про культуру педагогічного спілкування, але і педагогічну риторику, яка передбачає наступне: загальну культуру мови; володіння термінологією галузі знань, що викладається; організувати професійний діалог і управляти ним.

Неможливо переоцінити важливість комунікації в діяльності організації педагогічного процесу. Якщо люди не зможуть обмінюватись інформацією, то зрозуміло, що вони і не зможуть працювати разом, формувати цілі й досягати їх. Комунікації – це складний процес, що складається із взаємозалежних кроків. Кожен із цих кроків дуже потрібний і важливий для того, щоб зробити наші думки зрозумілими іншій особі. Кожен крок – це пункт, в якому, якщо ми будемо недбалими і не будемо думати про те, що робимо, – зміст може бути загублений.

Мова – найсуттєвіша і визначальна частина людської особистості, чинник її поведінки, мислення, усвідомлення рівня існування у світі та виокремлення у світі цивілізованих народів. Саме мова постає вирішальним та основним чинником ідентифікації себе до її подібних. Мова за своєю сутністю це об'єднана духовна енергія народу, вона є відбиттям духу людського і засобом для творчого перетворення матеріального світу у світ духовний (за В.фон Гумбольдтом).

Визначення функцій мови (інформаційна, комунікативна, мисленнєва, естетична, репрезентативна, виховна, координаційна тощо) не дозволяє говорити про мову як про щось супровідне в життєвій енергії народу, оскільки її значущість постає вершинною в естафеті духовної спадщини, об'єднанні людей у культурному та цивілізаційному плані, індивід живе у мові і реалізує себе через мову. Все це уможливорює діаметрально два підходи до з'ясування значущості мови у суспільному перебігові та житті окремого її носія. Прихильники першого підходу зводять рольову функцію мови лише до засобу спілкування, наголошуючи при цьому на її статусі як найважливішого засобу спілкування. Тому в цьому разі мова розглядається у протиставленні чи у зіставленні з іншими засобами спілкування, здебільшого несловесного типу. Послідовники другого погляду на значення мови у розвитку людського суспільства, самої цивілізації наголошують на тому, що мова завжди втілює у собі своєрідність народу (за В.фон Гумбольдтом). Останній погляд дозволяє кваліфікувати значущість мови у житті людської спільноти як одного з найвизначніших компонентів нації, поступу її духу, витворювача енергетики і можливостей потенційних / реальних самореалізації та самоідентифікації індивіда через мову і загалом народу як нації через мову.

Мова у своєму загальному вияві статично, відносно стабільна, довговічна, довготривала, належить суспільству, охоплює досвід нації, відображає її картину світу, сама мова у своїй цілісності може бути окреслена як певний простір, в якому виявляється дух народу, його багатство. Мова у своїх виявах не залежить від конкретних обставин, а мовлення конкретне, активне, динамічне, є виявом

творчої ініціативності індивіда. На мовлення суттєво впливає спілкування, ті обставини, в яких реалізує себе адресат й адресант. Мовлення має свої основні варіанти фіксації – усно-звуковий або писемний, у кожному разі суттєву роль відіграє час його реалізації, просторові компоненти, актуалізація певних величин. Усе це робить мовлення індивідуальним.

Уміння будувати монологічне наукове мовлення, безумовно, пов'язано з опануванням мовної системи побудови наукового тексту. Основним шляхом формування цих умінь слід назвати спостереження і аналіз зразків наукової мови, які можуть служити основою побудови і вдосконалення самостійних висловів в науковому стилі. При розгляді питань професійної педагогічної майстерності обговорюють, як правило, не індивідуальну культуру особи, а професійну комунікативну культуру. Її можна розглядати через сукупність культуротворчих компонентів.

Перший з них – емоційна культура, культура відчуттів, яка є адекватним реагуванням на дію навколишнього світу, дійсності. Другий компонент – культура мислення, пов'язана із законами побудови мови, з вживанням засобів і форм вираження, з відбором інформації для висловів. Третій компонент – культура мови, що є об'єктом вивчення мовознавства в школі, у вузі.

Останнім часом все частіше говорять про культуру мовного спілкування, що передбачає володіння не лише вербальними, але і невербальними засобами обміну інформацією. Але професійна культура мовного спілкування педагога неповноцінна без особливого професійного комунікативного уміння – уміння слухати. На думку Н.М. Щетініна, «...професійна хвороба багатьох – невміння, навіть нездатність слухати іншого. Це абсолютизація себе – одна з причин відокремлення з студентами». А відокремлення – це вже відсутність бажаного результату, тому уміння слухати є найважливішим завданням, розуміти і вирішувати яке повинен кожен викладач.

Окрім цього, необхідно враховувати, що людина пам'ятає і сприймає іншу людину частіше по тому, як він на нього впливав.

Педагог здатний вислухати студента(учня) і не залишитися байдужим до його проблем, роблячи свої заняття засобом їх вирішення. Викладач повинен уміти виходити з нестандартних ситуацій спілкування, знати, які слова чекають від нього, щоб вступити в творчу взаємодію на основі зацікавленості, що виявилася. Проте підібрати ці слова викладачеві на сьогоднішній день буває все складніше, оскільки нові покоління говорять на мові, породженій складними часом, соціальними перетвореннями. Ця мова відрізняється від мови недавнього часу в усіх відношеннях, і сучасний педагог не може не враховувати цього в процесі вчення і спілкування. Пояснюючи навчальний матеріал, читаючи і обговорюючи публіцистичні тексти, він повинен пам'ятати, що багато слів зараз мають нові, часто жаргонні значення, які ближчі і зрозуміліші молоді і викликають інші асоціації і відчуття. Все частіше викладача ставлять у безвихідне становище, викликають подив питання про значення слів, здавалося б, простих і зрозумілих ще зовсім недавно. Тому мова педагога, розумна і правильна, далеко не завжди засвоюється і осідає в розумах і серцях учнів, не завжди до них доходить. Виникає тривожне явище: мовний бар'єр. Але бар'єри завжди роз'єднують. Що ж робити викладачу в цих умовах? По-перше, розуміти, що цей бар'єр складається з декількох мовних шарів: іншомовної, жаргонної лексики; по-друге, виробити тактику у відношенні до цих слів і виразів, в роботі з ними. Образливі зауваження при цьому виключені, проте слід дати зрозуміти студентам, що вживання цих слів або є недоречним, або принижує самого мовця, руйнує стосунки. Сам викладач має бути еталоном поведінки, і перш за все – мовної.

Пам'ять зберігає педагога, вузівського викладача частіше не по тому, що він говорив, читав, розповідав, а як він це робив. Тому надія зберегтися в пам'яті учнів є у того педагога, який не лише має що сказати, але і знає, як це говорити в кожній конкретній ситуації. Здатність розуміти ситуацію, оцінювати її, орієнтуватися в ній, управляти нею – це найважливіший компонент професійної комунікації викладача. Реалізуються ці здібності через тон мови, виправданість

використання оцінних думок, здатність спілкуватися з учнями, відповідати їм, через характер міміки, жестів, рухів, що супроводжують мову.

Все це і створює індивідуальний стиль педагога. Отже, справжній викладач – це завжди комунікативний лідер, який здатний прикувати увагу монологом, організувати діалог і вести його відповідно до норм національного мовного етикету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. К. Либідь, 1998. 560с.
2. Бех І. Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. 1994. № 3.
3. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. К. Наукова думка, 1997. С. 62.
4. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: Навч. посібн. / Ю. В. Косенко; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Сумський держ. ун-т. Суми: Сумський держ. ун-т, 2011. 187 с.
5. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / за ред. М.І. Пентилюк. К. 2000.
6. Сагач Г. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації / Г. Сагач. К. 2003.
7. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / [кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк]. К. Ленвіт, 2003.
8. Форми навчання в школі: кн. для вчителя / [Ю. І. Мальований, В. Є. Римаренко, Л. П. Вороніна та ін]; за ред Ю. Мальованого. К. 1992.